

B O G A N M E L D E L S E R

Erik Hoffmeyer: »Industriel Vækst«, udgivet af Akademiet for de Tekniske Videnskaber og Københavns Universitets Økonomiske Institut, København 1963, 80 sider, pris 10,- kr.

Formålet med den her publicerede undersøgelse har været at belyse de faktorer, der øver en væsentlig indflydelse på væksten i dansk industri. Undersøgelsens endelige formål er dog væsentligt mere præcisiøst, nemlig at skabe grundlag for formulering af en vækstpolitik.

Undersøgelsen er udformet som en interviewundersøgelse af 89 danske industrivirksomheder. Virksomhederne er udspurgte om størrelsen af deres vækst sammenlignet med branchens i perioden 1950-60, samt om hvad de anså for afgørende faktorer for væksten. Der er ved årsagsundersøgelsen stillet spørgsmål vedrørende afsætningsforhold, omkostningsforhold og finansieringsforhold. Desuden er der indhentet oplysninger om virksomhedernes arbejdstab (1960) og værditilvækst (1950 og 1960) samt om værdien af kapitalapparatet (1950 og 1960).

Ud fra sit oplæg må publikationen således karakteriseres som en empirisk undersøgelse med det formål at bestemme de parametre, der er bestemmende for industriproduktionens omfang.

En sådan undersøgelse er der afgjort et betydeligt behov for dels på grund af den erhvervs-politiske interesse, der knytter sig til problemet, og dels fordi diskussionen omkring dette spørgsmål i høj grad har været præget af interesseprægede argumenter.

Grundlaget for en undersøgelse af denne art må være en antagelse om, at der eksisterer en funktionel sammenhæng mellem et sæt parametre og den størrelse, der ønskes bestemt. Den opstillede antagelse må derefter efterprøves, og såfremt det lykkes at finde en funktionsform og et sæt konstanter, således at den søgte størrelse kan bestemmes som en funktion af de valgte

parametre, kan teorien anses for tilfredsstillende.

Hvor meget, det er rimeligt at gøre ud af teoriudformningen, må afhænge af undersøgelsens område. Det afgørende må være, hvor kompliceret den undersøgte sammenhæng er, i hvor høj grad den kan anses for bekendt, og hvor langt analysen ønskes ført ud i detaljer.

At indskrænke sig til at anføre de parametre, der anses for afgørende, i et som bilag aftrykt spørgeskema, som det er gjort i den foreliggende publikation, forekommer imidlertid at være at gå for let hen over teoriudformningen, og det er formentlig allerede på dette punkt, man skal søge grunden til, at man ikke har nået det mål, man havde sat sig.

Det anføres ganske vist i indledningen, at tankegangen bag den anvendte metode har været den, at man ved at undersøge en række virksomheder kunne finde årsagerne til, at nogle var vokset mere end andre og således finde frem til forhold, der bør fremmes, hvis der ønskes en stærk økonomisk vækst. Dette har imidlertid intet med teoriudformning at gøre, fordi der ikke er sket nogen forhåndsudvælgelse af parametre.

Denne stedmoderlige behandling af teorien – eller undersøgelsesplanen – er dog ikke den eneste grund til, at undersøgelsen er slået fejl. Hertil kommer nemlig, at den anvendte metode – i hvert fald således som den er praktiseret – må anses for uegnet til efterprøvning af teorien.

Dette har forfatteren til dels været klar over, idet han allerede i indledningen har udtrykt en vis skepsis med hensyn til den anvendte metodes anvendelighed, dels fordi metoden må give en mangfoldighed af »forklaringer«, som det er vanskeligt at systematisere, og dels fordi en række faktorer, der må anses for at være af stor betydning for den økonomiske vækst – basisinvesteringerne og lønomkostningerne – ikke vil blive registreret ved den anvendte metode.

B O G A N M E L D E L S E R

Erik Hoffmeyer: »Industriel Vækst«, udgivet af Akademiet for de Tekniske Videnskaber og Københavns Universitets Økonomiske Institut, København 1963, 80 sider, pris 10,- kr.

Formålet med den her publicerede undersøgelse har været at belyse de faktorer, der øver en væsentlig indflydelse på væksten i dansk industri. Undersøgelsens endelige formål er dog væsentligt mere præcisiøst, nemlig at skabe grundlag for formulering af en vækstpolitik.

Undersøgelsen er udformet som en interviewundersøgelse af 89 danske industrivirksomheder. Virksomhederne er udspurgt om størrelsen af deres vækst sammenlignet med branchens i perioden 1950-60, samt om hvad de anså for afgørende faktorer for væksten. Der er ved årsagsundersøgelsen stillet spørgsmål vedrørende afsætningsforhold, omkostningsforhold og finansieringsforhold. Desuden er der indhentet oplysninger om virksomhedernes arbejdstab (1960) og værditilvækst (1950 og 1960) samt om værdien af kapitalapparatet (1950 og 1960).

Ud fra sit oplæg må publikationen således karakteriseres som en empirisk undersøgelse med det formål at bestemme de parametre, der er bestemmende for industriproduktionens omfang.

En sådan undersøgelse er der afgjort et betydeligt behov for dels på grund af den erhvervs-politiske interesse, der knytter sig til problemet, og dels fordi diskussionen omkring dette spørgsmål i høj grad har været præget af interesseprægede argumenter.

Grundlaget for en undersøgelse af denne art må være en antagelse om, at der eksisterer en funktionel sammenhæng mellem et sæt parametre og den størrelse, der ønskes bestemt. Den opstillede antagelse må derefter efterprøves, og såfremt det lykkes at finde en funktionsform og et sæt konstanter, således at den søgte størrelse kan bestemmes som en funktion af de valgte

parametre, kan teorien anses for tilfredsstillende.

Hvor meget, det er rimeligt at gøre ud af teoriudformningen, må afhænge af undersøgelsens område. Det afgørende må være, hvor kompliceret den undersøgte sammenhæng er, i hvor høj grad den kan anses for bekendt, og hvor langt analysen ønskes ført ud i detaljer.

At indskrænke sig til at anføre de parametre, der anses for afgørende, i et som bilag aftrykt spørgeskema, som det er gjort i den foreliggende publikation, forekommer imidlertid at være at gå for let hen over teoriudformningen, og det er formentlig allerede på dette punkt, man skal søge grunden til, at man ikke har nået det mål, man havde sat sig.

Det anføres ganske vist i indledningen, at tankegangen bag den anvendte metode har været den, at man ved at undersøge en række virksomheder kunne finde årsagerne til, at nogle var vokset mere end andre og således finde frem til forhold, der bør fremmes, hvis der ønskes en stærk økonomisk vækst. Dette har imidlertid intet med teoriudformning at gøre, fordi der ikke er sket nogen forhåndsudvælgelse af parametre.

Denne stedmoderlige behandling af teorien – eller undersøgelsesplanen – er dog ikke den eneste grund til, at undersøgelsen er slået fejl. Hertil kommer nemlig, at den anvendte metode – i hvert fald således som den er praktiseret – må anses for uegnet til efterprøvning af teorien.

Dette har forfatteren til dels været klar over, idet han allerede i indledningen har udtrykt en vis skepsis med hensyn til den anvendte metodes anvendelighed, dels fordi metoden må give en mangfoldighed af »forklaringer«, som det er vanskeligt at systematisere, og dels fordi en række faktorer, der må anses for at være af stor betydning for den økonomiske vækst – basisinvesteringerne og lønomkostningerne – ikke vil blive registreret ved den anvendte metode.

Forfatteren har ikke anført nogen begrundelse for, at basisinvesteringerne ikke vil blive registreret som væksthæmmende, men begrundelsen må formentlig være den, at samtlige virksomheder har haft gavn af dem, hvorfor de ikke kan forventes at blive anført som begrundelse for, at en virksomhed er vokset mere end andre. Når forfatteren mener, at interviewene ikke kan forventes at give et rigtigt indtryk af lønningernes betydning for væksten, beror det på, at de – efter hans mening – betyder relativt lidt for den enkelte virksomheds omkostninger. Det kan derfor ikke forventes, at virksomhederne vil tillægge dem større betydning, medmindre der foreligger skarp udenlandsk konkurrence. I betragtning af, at de direkte lønningsudgifter i gennemsnit udgør 25 pct. af industrivirksomhedernes produktionsværdi – varierende fra ca. 15 pct. til ca. 30 pct. – forekommer denne betragtning vel flot, men det er formentlig rigtigt, at en virksomhed ikke vil anse lønningerne for at have betydning for dens omkostninger sammenlignet med andre danske virksomheders, fordi lønningerne ligesom basisinvesteringerne stort set har påvirket samtlige virksomheder i en branche på samme måde.

Når undersøgelsen ikke har kunnet vise noget om lønningernes betydning for væksten, beror det dog også på, at den er begrænset til at omfatte industrivirksomheder, altså virksomheder, der gennem hele perioden har arbejdet i en ret høj teknik. Der har derfor ikke været større mulighed for at bedømme, om væksten i nogle brancher kan henføres til ændringer i de relative priser på arbejde og maskiner, som kan have været en af faktorerne bag håndværkets stærke tilbagegang i perioden.

Manglerne ved den anvendte metode er imidlertid væsentligt større, end forfatteren synes at have forestillet sig. Metoden må nemlig alt i alt anses for uegnet til at påvise de generelle økonomiske faktors betydning for væksten, fordi disse faktorer har påvirket samtlige virksomheder i en branche på samme måde og derfor ikke kan antages at have spillet nogen rolle for for-

skellene mellem virksomhedernes vækst i perioden. Brancherne imellem er der naturligvis betydelige forskelle mellem kapitalkoefficienterne, men forskellene i udviklingen fra branche til branche er påvirket af så mange andre forhold, at det – i hvert fald ved denne metode – er umuligt at udskille de generelle faktors betydning undtagen i helt specielle tilfælde.

Metoden kan derfor ikke vise noget om, hvad basisinvesteringerne, lønningerne, renten eller andre generelle faktorer (f. eks. handelspolitikken og transportomkostningerne) har betydet for væksten. Med hensyn til finansieringsforholdene (hermed menes formentlig de betingelser – udover rentebetalingen – der stilles for ydelse af kredit) er forholdene mere komplicerede. Disse betingelser er vel generelle, men alligevel påvirker de ikke de enkelte virksomheder ens, fordi ældre velkonsoliderede virksomheder, der gennem længere tid har haft en fast bankforbindelse, lettere vil kunne opnå lån under en kreditstramning end nye virksomheder samt personer eller firmaer, der ønsker at starte nye virksomheder. For så vidt skulle en interviewundersøgelse derfor kunne vise finansieringsforholdenes betydning for udviklingen, men ikke når den, som i det foreliggende tilfælde, er begrænset til at omfatte en lille kreds af dominerende industrivirksomheder.

De forskelle i udviklingen, der kan konstateres mellem virksomhederne imellem må derfor – for så vidt der ikke er tale om branchemæssige forskelle i efterspørgselsudvikling og teknologi – henføres til forskelle i virksomhedernes evne til at tilpasse sig til ændringer i de udvalgte faktorer samt en lang række andre, hvilket vil sige, at de konstaterede forskelle må bero på variationer i ledelsens dygtighed og i virksomhedernes finansielle styrke. Det er da for så vidt heller ikke mærkeligt, at forfatteren når til det resultat, at ledelsens dygtighed er af afgørende betydning for væksten. Andet resultat kan man ikke nå til ud fra de implicit opstillede forudsætninger.

Hvis interviewene med virksomhederne

skulle have kunnet give oplysninger om de generelle faktorerers betydning, måtte undersøgelsen have været tilrettelagt således, at der var sket en sammenligning mellem perioder i hvilke den parameter, hvis betydning skulle undersøges, havde haft forskellige værdier samtidig med, at de øvrige havde haft samme eller omtrent samme værdier. Om sådanne situationer overhovedet er tænkelige er højst tvivlsomt, men denne fremgangsmåde er den eneste mulige med den her anvendte teknik. En undersøgelse efter disse retningslinjer synes imidlertid end ikke at være forsøgt.

Man må altså beklageligvis konkludere, at undersøgelsen ikke kan kaste lys over de generelle faktorerers betydning for den industrielle udvikling. Desværre har forfatteren ikke indset dette, men har draget den konklusion, at finansieringsforhold ikke har hæmmet væksten, og at renten som hovedregel ingen rolle spiller for investeringerne.

Herudover har forfatteren draget den konklusion, at fuld beskæftigelse er en betingelse for vækst, et resultat han når til på baggrund af virksomhedernes gentagne udtalelser om, at stigningen i den samlede efterspørgsel er den vigtigste betingelse for vækst. Hertil er for det første at bemærke, at erfaringerne fra 30'erne svarer meget dårligt til konklusionen, og for det andet, at fuld beskæftigelse hverken er en tilstrækkelig eller nødvendig betingelse for stigende efterspørgsel efter danske industriprodukter. Det højeste, der kan sluttes, er vel, at en stabil beskæftigelse under forudsætning af uændret handelspolitik, er af afgørende betydning for en rolig udvikling i efterspørgselen, som formentlig er en nødvendig betingelse for, at der vil blive foretaget større investeringer.

Den der venter at finde oplysninger om udviklingen inden for dansk industri i 50'erne og om baggrunden herfor, vil også blive skuffet.

Nu er undersøgelsen ikke lagt an som en historisk undersøgelse – den stræber som nævnt langt videre – men det forekommer alligevel besynderligt, at der overhovedet ikke er gjort noget forsøg på at udnytte

det omfattende materiale, der foreligger. En analyse af dette ville i hvert fald have kunnet danne grundlag for mere givtige spørgsmål end de meget almindelige, som er stillet, men en analyse ville også have afsløret, at en væsentlig komponent i den økonomiske vækst må søges i den omlægning til højere teknik, der er sket ved industriens overtagelse af håndværkets og en del af byggeriets funktioner – en udvikling der har været meget udpræget i den betragtede periode.

I betragtning af de helt afgørende mangler ved undersøgelsesmetoden, er der for så vidt ingen grund til at gå nærmere ind på den anvendte teknik, men der skal dog gøres et par enkelte bemærkninger herom.

Det må således, ganske vist mod forfatterens påstand om det modsatte, fastslås, at det benyttede udvalg af virksomheder ikke er repræsentativt. Dette fremgår alene af, at de 89 virksomheder gennemsnitligt beskæftiger 700 arbejdere mod 50 i gennemsnit for samtlige danske industrivirksomheder, at deres fordeling på industrigrupper afviger meget stærkt fra samtlige virksomheders, og at udvælgelsen er sket på frivillig basis.

En anden sag er så, at det ud fra undersøgelsens formål ikke er afgørende, om udvalget er repræsentativt, idet det afgørende må være, om udvalget er således beskaffet, at der er muligheder for at drage sammenligninger med hensyn til virksomhedernes reaktioner på ændringer i nogle få parametre. Det ville derfor nok have været mere hensigtsmæssigt, om udvalget var foretaget inden for 2-3 brancher, således at man havde fået nogle grupper af virksomheder, der havde været nogenlunde ens stillet med hensyn til udvikling i efterspørgsel og teknologi. Sammenligninger mellem væksten i en cigaretfabrik, en kølekompressorfabrik og en lokomotivfabrik kan næppe under nogen omstændigheder være inspirerende grundlag for overvejelser over rentens betydning for forskellene i udviklingen.

Endvidere må det siges, at forfatterens anvendelse af værditilvæksten som direkte mål for produktionen forekommer noget

hasarderet. Lad være, at man i mangel af bedres havelse benytter udviklingen i værditilvæksten inden for en branche som indikation for udviklingen i produktionen, selv om der ikke herved er taget hensyn til samtlige leverancer fra andre sektorer, og selv om der – også indenfor en branche – kan ske væsentlige ændringer i disse leverancer gennem tiden, men at benytte værditilvæksten som mål for enkeltvirksomheders produktionsudvikling og som direkte mål for størrelsen af deres produktion kan ikke anses for forsvarligt.

Gunnar Klavsén.*

* Fuldmægtig i Finansministeriet, cand. polit.

Osmo V. Jaskari: Depreciation Allowances and the Real Capital. Suomalaisen Tiedekatemian Toimituksia, Helsinki 1960, 68. s. Pris: ca. 8 kr.

Emnet er inflationens og den økonomiske væksts indflydelse på afskrivningerne. Spørgsmålet er, om disse under inflation eller økonomisk vækst er tilstrækkelige til at dække geninvesteringsbehovet.

De forskellige afskrivningssystemer skildres i et indledende kapitel. Det anføres, at de fleste afskrivningssystemer af praktiske grunde er baserede på kostpriser og ikke på genanskaffelsespriser. Afskrivningen kan være lineær, degressiv, progressiv eller diskretionær.

Forf. anfører, at det *lineære* system ofte vil være hensigtsmæssigt, når slid og kapitalgodets afkast fordeler sig ligeligt over perioden. Systemets vide udbredelse skyldes imidlertid især dets enkelhed.

Indenfor forretningslivet er den *degressive* metode vundet frem. Denne metodes store afskrivningsbeløb i begyndelsen af afskrivningsperioden svarer til, at nogle goder aftager mest i værdi i begyndelsen og til, at kapitalgoderne kan udnyttes bedst i denne del af perioden. Om den aritmetisk-degressive metode – hvor forskellen mellem de årlige afskrivninger er konstant – eller den geometrisk-degressive metode, hvor afskrivningen udgør en fast procent af restbeløbet, er mest hensigtsmæssig, kan ikke

på forhånd afgøres. Det er ikke kun afgørende for valg af afskrivningssystem, om afskrivningsbeløbenes strøm svarer til indkomststrømmen. Den hastighed, hvormed afskrivningerne foretages har en selvstændig betydning, bl.a. fordi der under inflation må tages hensyn til mulighederne for at bevare afskrivningernes realværdi.

De degressive systemers store afskrivningshastighed frigør hurtigt reserver til kapitaldannelse, hvilket letter investeringsaktiviteten. Også kapitalafkastet bliver ifølge forf. bedre, idet afskrivningsbeløbene kan anbringes før den aktuelle geninvesteringsdato, evt. således at de ikke i så høj grad bliver udsat for inflationsrisiko.

Forf. medgiver, at de degressive systemer – hvis de er infleksible – kan medføre visse vanskeligheder, især for nye virksomheder. Disse systemer er derfor af størst fordel for ældre virksomheder; sådanne virksomheder betyder iflg. forfatteren samfundsmæssigt mest for kapitaldannelsen.

I visse tilfælde vil indkomststrømmen fra et kapitalgode først udvikle sig i løbet af godets sidste levetid. I sådanne tilfælde kan de *progressive* afskrivningssystemer, der er udformet omvendt af de degressive, være berettigede, især for nye virksomheder.

Forf. fremhæver, at alle de nævnte systemer har visse ulemper, og at det derfor er vigtigt, at de er så fleksible som muligt. Den største frihed består under det *diskretionære* system. Ifølge dette er kun det samlede afskrivningsbeløb og afskrivningsperioden fastlagt, medens beløbets fordeling i perioden er fri.

I bogens andet kapitel drøftes, hvilken betydning prisniveauændringer har for afskrivningerne og for disses tilstrækkelighed i forhold til geninvesteringerne. Prisfaldssituationen er jo ikke særlig aktuel og afgøres derfor ganske kort med en morsom gennemgang af 30'ernes teorier.

Forf. har et meget pessimistisk syn på afskrivningsforholdene under inflation. Afskrivninger på grundlag af kostpriser vil være utilstrækkelige til at finansiere reinvesteringerne. Som følge af de små fradrag af skattefrie afskrivninger bliver de skatte-